

Ярмусь Марія Іванівна,

судовий експерт сектору дактилоскопічних досліджень відділу криміналістичних видів досліджень Тернопільського науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України

ПРОВЕДЕННЯ ДОПИТУ ДИТИНИ В СПЕЦІАЛЬНО ОБЛАДНАНОМУ ПРИМІЩЕННІ ІЗ ЗАЛУЧЕННЯМ МУЛЬТИДИСЦИПЛІНАРНОЇ КОМАНДИ ФАХІВЦІВ І ЗАСТОСУВАННЯМ ЗАСОБІВ ВІДЕОФІКСАЦІЇ

Отримати потрібну інформацію про кримінальну подію від особи, яка стала жертвою чи свідком злочину, дуже важливо для розкриття злочину. Емоційно збуджені, перелякані подією люди реагують по-різному: одні замикаються в собі, інші розповідають багато, емоційно, незв'язно. А коли жертвою злочину стає дитина, навіть висококваліфікованому психологу складно здобути достовірну інформацію про подію, яка розслідується, або про пов'язані з нею обставини і про причетних осіб.

Щоб провести допит дитини необхідно мати досвід спілкування з дітьми та розуміти дитячу психологію. Також необхідно мати навички критичного мислення, а для спілкування використовувати слова й аргументи зрозумілі та переконливі. Важливо бути підготовленим до всіх можливих реакцій та відповідей на поставлені запитання і не губитись у певних ситуаціях. Необхідно створити особливі, психологічно комфортні умови.

Подолання негативних наслідків, стресу, відхилень у поведінці та деформації психіки дитини можливе за допомогою психологічної профілактики. Одним з ефективних способів такої профілактики є організація роботи з дітьми в «зелених кімнатах».

«Зелена кімната» призначена для роботи з дітьми, які постраждали внаслідок злочину чи стали свідками сексуального насильства або експлуатації, інших злочинів, або такими, які підозрюються в скоєнні злочинів за допомогою спеціальних методик, дружніх до дитини [1, с. 4–8].

Основна мета проведення опитування в такій кімнаті – запобігання повторній травматизації психіки дитини в процесі опитування як завдяки спеціальним методикам та психологічно комфортній атмосфері, так і завдяки технічному оснащенню, яке дозволяє коректно вести відеозапис допиту та в подальшому використовувати цей відеозапис для ведення слідства без проведення повторних допитів [1, с. 9].

Кімнати обладнані, як того вимагають міжнародні стандарти, зручними для дітей меблями, необхідною відео- та звукозаписуючою апаратурою, а також методичними матеріалами для роботи з дітьми.

«Зелена кімната» для дітей – це дві суміжні кімнати: терапевтичний зал, в якому працює спеціаліст – працівник органів внутрішніх справ, психолог, фахівець із педіатрії, дитячої гінекології, психіатрії, педагогіки тощо безпосередньо з дитиною; робоче приміщення для працівників ювенальної превенції та залучених спеціалістів, в якому відбувається спостереження за поведінкою дітей (кімната для спостереження).

Організація роботи здійснюється на основі індивідуального підходу до кожної дитини з урахуванням її віку та ступеня розвитку. Якщо співробітник правоохоронних органів, який має досвід роботи з дітьми помітить, що підліток потребує спеціальної допомоги, то запрошується відповідний фахівець - психолог або педагог. У разі виявлення факторів, які негативно впливають на поведінку дитини, фахівцями вносяться пропозиції щодо їх усунення та рекомендації стосовно проведення подальшої профілактичної чи психологічної роботи.

«Зелена кімната» допомагає дітям відчути затишну, доброзичливу атмосферу, сприяє відкритому спілкуванню з дорослими. Як показала практика, діти в таких кімнатах краще ідуть на контакт.

Основними завданнями «зелених кімнат» є:

- збір доказового матеріалу про злочин чи правопорушення, в яких дитина стала жертвою чи свідком злочину або правопорушником;
- робота з адаптації дитини після скоєння над нею насильства;
- поновлення психоемоційного статусу дитини, яка перебуває в стресовому стані внаслідок конфліктної, аварійної чи іншої екстремальної ситуації;
- блокування гострих стресових реакцій у дитини;
- попередження психоемоційного навантаження у дитини, пом'якшення впливу психотравмуючих ситуацій та психофізичних навантажень;
- усунення фізичного дискомфорту та емоційної напруги, нормалізації процесу життєдіяльності;
- короткотермінова чи довготермінова психокорекція;
- психологічна допомога особам, схильним до різних видів залежностей;
- психологічні консультації з рекорегування взаємовідносин в родині, навчальних закладах, у дитячому колективі;
- попередження, профілактика, корекція, негативних наслідків відхилення в поведінці та психологічній деформації дітей, схильних до скоєння правопорушень і злочинів;
- допомога дитині зрозуміти й усвідомити причини її поганого пристосування до реальності і надання допомоги в адаптації та побудові більш реалістичної комунікації [1, с. 10].

«Зелена кімната» для дітей містить дві суміжні кімнати, це:

- терапевтичний зал, в якому безпосередньо з дитиною працюють працівник органів МВС, психолог, залучені фахівці із педіатрії, дитячої гінекології, психіатрії, педагогіки, тощо;

- робоче приміщення для працівників мультидисциплінарної команди фахівців та залучених спеціалістів, з якого ведеться спостереження за поведінкою дітей (кімната спостереження).

Вважається, що найкраще доручити проведення допиту дитини психологу, який є штатним працівником «зеленої кімнати». Такий фахівець уже має певний досвід налагодження контакту з дитиною, постановки запитань у формі, зрозумілій дитині. Вважається, що дитина почуває себе більш захищено і комфортно, якщо її допитує дорослий однієї статі з нею. Зовнішність та параметри мовлення (лагідний, приємний голос) цієї людини мають викликати довіру.

Досвідчений інтерв'юер повинен мати навички побудови взаємовідносин та встановлення контакту з дитиною, бути гнучким, чуйним, терплячим, хорошим та об'єктивним емпатом. Використовувати дружні та доступні для дитини способи, методи, спокійно реагувати на різну поведінку дитини чи ставлення, яке вона демонструє (діти можуть демонструвати елементи гіперсексуальної поведінки, загравання до інтерв'юера). В даному випадку важливо зберігати спокій, проте не варто дозволяти таку поведінку або заохочувати її. Інтерв'юер повинен уміти слухати та мати почуття гумору і використовувати його в разі потреби [2, с. 9].

Під час допиту потрібно уникати прямого, пильного погляду на дитину. Зосереджувати погляд на дитині потрібно не більше 30% від часу спілкування. Не привносити свої власні проблеми в розмову, не вдягати форму або надто відкритий одяг, оскільки це може налякати дитину, або зробити її напруженою чи нагадати їй про ситуацію насильства. Не мати на собі яскравих та великих прикрас, оскільки дитина буде концентрувати увагу на них, а не на розмові [2, с. 10].

Розмова з дитиною складається з чотирьох фаз і починається з підготовки дитини до цієї процедури.

За день до допиту дитину важливо попередити про проведення допиту та пояснити, для чого він потрібен. Це може зробити хтось з батьків, або, наприклад, соціальний працівник у притулку. Важливо утриматися від рекомендацій щодо того, як дитині відповідати на поставлені питання, оскільки такі рекомендації можуть вплинути на сприйняття подій дитиною та в результаті призвести до надання неповних чи не зовсім правдивих свідчень.

Зазначимо, що разом 4 фази допиту не повинні бути довгими за 1 годину, отже:

Фаза 1. Побудова взаєморозуміння – 10 хвилин.

Фаза 2. Уведення в завдання – 10 хвилин.

Фаза 3. Розмова про випадок насильства – 20-30 хвилин.

Фаза 4. Завершення роботи з дитиною – 10 хвилин [2, с. 12–21].

Значно підвищують точність і повноту фіксації показань використання звуко- та відеозапису допиту, а тому у робочій кімнаті спостереження, крім стола і стільців монтується технічне обладнання, яке дозволяє дивитися, як проходить опитування: монітор, підсилювач, обладнання для звуко- та відеозапису. Таким чином на моніторі можна побачити зображення з камери, яка веде запис і чути хід опитування.

А також, між двома кімнатами наявний радіозв'язок, при чому в залі спостереження знаходиться мікрофон, а спеціаліст, який веде опитування, вдягає на вухо навушник. У такому разі люди, спостерігають за опитуванням та можуть під час розмови ставити свої запитання [1, с. 19].

Отже, при підготовці і проведенні допиту малолітньої чи неповнолітньої потерпілої особи досить важливо є отримання слідчим допомоги кваліфікованих фахівців, насамперед, психолога, спеціаліста у галузі дитячої та юнацької психології. Знання психології формування показань, вікових та індивідуальних особливостей неповнолітнього допитуваного має вагомое значення для правильного обрання прийомів психічного контакту, тактики, атмосфери, режиму проведення допиту, здійснення впливу на неповнолітнього, оцінки його показань і, як результат, з'ясування необхідних обставин, отримання необхідної доказової інформації для встановлення істини у кримінальному провадженні та в свою чергу збереження здорового психоемоційного стану дитини, що допитується.

Список використаних джерел

1. «Зелені кімнати»: рекомендації до обладнання // Н.П.Бочкор, О.В.Даценко, К.Б.Левченко // Посібник рекомендацій щодо облаштування та організації роботи в «зелених кімнатах». 2012. 28 с.

2. «Зелені кімнати»: психологічні особливості організації роботи з дітьми / Н.П. Бочкор, О.М. Цільмак, О.В. Швед та ін. // Видання, що містить поради для фахівців, які проводять допит дітей, що стали жертвами чи свідками сексуального насильства. 2012. 112 с.

3. Методичні рекомендації щодо опитування дітей, що стали свідками та/або жертвами насильства, а також вчинили насильство / Д. Пукас, О. Калашник, О. Кочемировська, Т. Цюман/ Київ 2015, 114 с.